

УДК 784.071.2=161.2 (092)

Дзюба Олег Андрійович
народний артист України,
викладач кафедри хорового
академічного мистецтва,
Київський національний
університет культури і мистецтв,
м. Київ, Україна
olegd@i.ua

ОДАРКА БАНДРІВСЬКА: ТВОРЧИЙ ПОРТРЕТ ВИДАТНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ВОКАЛІСТКИ

Мета роботи: дослідити життєвий та творчий шлях української співачки Одарки Бандрівської (1902–1981), здійснити аналіз деяких науково-методичних праць та принципів її вокальної школи. В основу **методології** статті закладено комплексний підхід. Дослідження базується на історико-біографічному, теоретичному, компаративному методах. Особливого значення набуває аналіз літератури з історії галицької музичної культури, видатних представників її вокальних шкіл. **Наукова новизна** роботи полягає в тому, що вперше в українському музикознавстві окреслено етапи професійного становлення О. Бандрівської в контексті західноукраїнської культури ХХ ст. та розглянуто її науково-методичні здобутки крізь призму виконавської та викладацької діяльності. **Висновки.** У результаті дослідження було встановлено, що видатна представниця львівської вокальної виконавської школи – О. Бандрівська залишила цінний теоретичний спадок – наукові праці, що торкаються питань стильових особливостей камерно-вокальної лірики європейських композиторів, принципів вокальних шкіл різних століть. Це дозволяє зробити глибинні висновки щодо виконавського стилю видатних українських вокалістів, зокрема, її родички Соломії Крушельницької. О. Бандрівська з'ясувала вплив італійської (Фр. Ламперті) та австро-німецької (Ф. Генсбахер) школи на формування вокальної манери Крушельницької, що дозволяє О. Бандрівській теоретично осмислити власну концепцію камерного співу.

Ключові слова: вокальна школа, мистецтво співу, Львівська консерваторія, вокальна педагогіка, Одарка Бандрівська, Соломія Крушельницька.

Дзюба Олег Андреевич, народный артист Украины, Киевский национальный университет культуры и искусств, г. Киев

Одарка Бандривская: творческий портрет выдающейся украинской вокалистки

Цель работы: исследовать жизненный и творческий путь украинской певицы Одарки Бандривской (1902–1981), провести анализ научно-методических трудов и принципов ее вокальной школы. В основу **методологии** статьи заложен комплексный подход. Исследование

базируется на историко-биографическом, теоретическом, компаративном методах. Особое значение приобретает анализ литературы по истории галицкой культуры, о выдающихся представителях её вокальных школ. **Научная новизна** работы заключается в том, что впервые в украинском музыковедении обозначены этапы профессионального становления О. Бандривской в контексте западноукраинской культуры XX в. и рассмотрены ее научно-методические достижения сквозь призму исполнительской и преподавательской деятельности. **Выводы.** В ходе исследования было установлено, что выдающаяся представительница львовской вокальной исполнительской школы – О. Бандривская оставила ценное теоретическое наследие – научные работы, касающиеся стилевых особенностей камерно-вокальной лирики европейских композиторов, принципов вокальных школ разных веков. Это позволяет сделать глубинные выводы относительно исполнительского стиля выдающихся украинских вокалистов, в частности, ее родственницы Соломии Крушельницкой. О. Бандривская выяснила влияние итальянской (фр. Ламперти) и австро-немецкой (Ф. Генсбахер) школ на формирование вокальной манеры Крушельницкой. Это позволило О. Бандривской теоретически осмыслить и вывести собственную концепцию камерного пения.

Ключевые слова: вокальная школа, искусство пения, Львовская консерватория, вокальная педагогика, Дарья Бандривская, Соломия Крушельницкая.

Dziuba Oleh, People's Artist of Ukraine, Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv, Ukraine

Odarka Bandrivska: the creative portrait of the prominent Ukrainian singer

The purpose of the article is to examine the life and creative path of Ukrainian singer Odarka Bandrivska (1902–1981), to analyze scientific and methodological works and the principles of her vocal school. **The research methodology** consisted in the integrated approach. The research was based on the historical, biographical, theoretical, and comparative methods. Of particular importance was the analysis of literature on the history of Galician culture and prominent representatives of vocal schools. **The scientific novelty of the work** lies in the fact that for the first time in Ukrainian musicology the stages of professional development of O. Bandrivska in the context of Western Ukrainian culture of the twentieth century were outlined and her scientific and methodical achievements through the prism of her performing and teaching activity were considered. **Conclusions.** In the course of the study, it was found that the outstanding representative of Lviv vocal school, O. Bandrivska, left valuable theoretical heritage – scientific works concerning the stylistic features of chamber and vocal lyrics of European composers and the principles of vocal schools of different ages. This allowed for making in-depth conclusions about the performing style of outstanding Ukrainian vocalists, in particular, her relative, Solomiya Krushelnytska. During her study in Italy, O. Bandrivska discovered the influence of the Italian (Fr. Lamperti) and Austro-Germanic (F. Hensbaher) schools on the

formation of the vocal manner of Krushelnytska, which allowed O. Bandrivska to theoretically comprehend and develop her own concept of chamber singing.

Key words: vocal school, art of singing, Lviv Conservatory, vocal pedagogy, Odarka Bandrivska, Solomiya Krushelnytska.

Вступ. Характерною рисою сучасного етапу української національної вокальної школи є формування її наукової концепції та теорії. Проблеми вокальної педагогіки та виконавства сконцентровані навкруги вивчення історично вагомих та глибинних традицій співу нашої країни. За результатами дослідження В. Г. Антонюк, історичні періоди української вокальної школи можливо структурувати за такою хронологією: 1) докласичний період (староруське вокальне мистецтво до XVI ст.); 2) класичний (XVII–XIX ст.) – становлення професійної школи хорового співу та формування в її середовищі педагогічних засад виховання співаків-солістів; 3) посткласичний (кін. XIX–XX ст.) – вироблення професійних основ навчання сольного (оперного) художнього співу європейської академічної традиції; 4) сучасний [1, с.11].

Гостро постає проблема ретельного вивчення мистецьких та методичних надбань відомих співаків, представників кожного історико-культурного етапу української вокальної школи. Яскравою особистістю XX ст. є Одарка Бандрівська – співачка, піаністка, авторка науково-методичних праць, викладачка Львівської консерваторії.

Останні дослідження. Довгий час ім'я Одарки Карлівни Бандрівської було відоме лише вузькому колу професійних музикантів, знавців української еліти. Спогади О. Бандрівської дозволили осмислити джерела та коріння української вокальної культури видатних співаків [9, с. 69–70; с. 80–87]. Вишуканість, родинні зв'язки із Соломією Крушельницькою, Мирославом Скориком, Богданою Фільц, камерно-вокальна майстерність та фортепіанна виконавська діяльність О. Бандрівської залишили вагомий надбання культури XX ст. та створили «той культурний пласт, який нині є нашим духовним опертям» [3, с. 5].

Видатні сучасники О. Бандрівської звернули увагу на її непересічний дар виконавиці. Низка схвальних висловлювань належить С. Людкевичу [6, с. 454]. На поч. XXI ст. видано низку праць самої О. К. Бандрівської з питань вокальної педагогіки та виконавства [3]. Т. Дідик – випускниця класу Одарки Карлівни, надрукувала вправи для постановки голосу і розвитку вокальної техніки на основі текстів О. Бандрівської [4]. М. Процев'ят – Заслужена артистка України, співачка, диригент, педагог аналізує значимість камерної вокальної музики М. Лисенка в концертній та педагогічній роботі своєї викладачки О. Бандрівської [8]. Базові відомості біографії викладачки та виконавиці містять авторитетні енциклопедії України [5]. Між тим, сама особистість видатної представниці української вокальної школи XX ст. та її безцінні педагогічні настанови ще очікують ґрунтовного дослідження.

Мета статті – проаналізувати багатогранну творчу особистість О. Бандрівської та оглянути засади її вокальної педагогіки.

Виклад основного матеріалу. Бандрівська Одарка Карлівна (Дарія-Софія) народилась 4 березня 1902 р. в місті Грибів, поблизу Кракова (Новосондецький повіт, Малопольське воєводство, Польща). Померла у віці 79 років 5 травня 1981 р. у Львові. Як співачка мала тембр драматичного сопрано, спеціалізувалася на виконанні камерних творів. Виконавська майстерність вокалістки вдало поєднувалася з піаністичною кар'єрою та педагогічною діяльністю.

Цікавим є родовід співачки. За відомостями її далекої родички, відомої української композиторки Богдани Фільц [10, с. 63–64], мамою Одарки Бандрівської була співачка Осипа Амвросіївна Крушельницька (1867–1958), батьком – актор Карл Бандрівський (1855–1931). Карл був близьким другом Івана Франка і по смерті поета цілих 28 років опікувався його авторськими правами та будинком.

Родина Осипи та Карла Бандрівських виховала трьох дітей: Ольгу, Володимира та Одарку. Усі вони були відомими особистостями, музично обдарованими – елітою України. Сестра Одарки Ольга Бандрівська (1890–1980) – піаністка, дружина відомого львівського піаніста Тараса Шухевича. Брат Володимир Бандрівський (1892–1949) був юристом, активістом українського руху 20-х рр. та співаком-аматором. Дарія-Софія в мистецькому світі znana як Одарка Бандрівська – небога С. Крушельницької, відома камерна співачка, піаністка, педагог, громадський діяч, фундатор музею Соломії Крушельницької. Фах піаністки здобула у Львові та Відні, вокалу навчалася в рідному Львові та Італії. Закінчила низку авторитетних професійних закладів: Вищий музичний інститут у Львові за двома фахами (1922 р. – клас фортепіано М. Криницької; сольний спів – клас С. Козловської) та в 1927 р. – гуманітарний факультет Львівського університету. У 1924–1928 рр. продовжувала навчатися співу в консерваторії Польського Музичного Товариства в професора З. Козловської. Вдосконалювала виконавську піаністичну майстерність у Віденській музичній академії в 1922–23 рр. у професора Франка, вокальну – в Італії в С. Крушельницької (в 1928–1929 рр. в Мілані та Віа-Реджо). Повернувшись до Львова в 1929 р., почала гастрольне турне як співачка та піаністка в різних містах України, Польщі та у Відні. Акомпанували їй відомі музиканти – В. Барвінський, Г. Левицька, Р. Симович, С. Лісса, Г. Герасимович-Барановська, Л. Уманська, О. Єрмакова та Маріанна Лисенко (донька Миколи Лисенка) [10, с. 63]. Таким чином, ґрунтовна освіта, високі традиції родини та творче спілкування з видатними особистостями сформували міцні підвалини високої професійної культури виконавиці. Викладачі О. Бандрівської заклали також і міцний методичний фундамент для її подальшої праці. Так, у 1931–1939 рр. вона викладає сольний спів у Вищому музичному інституті ім. М. Лисенка. З 1940–1963 рр. – займає посаду доцента вокального факультету Львівської державної консерваторії. У роки німецької окупації у Львові замість консерваторії діяла державна музична школа з українською мовою викладання, де спів вели О. Бандрівська, Д. Йоха, М. П'ясецька, тож співачка працює в музичній школі.

О. Бандрівська гастролювала в Галичині, Польщі, Австрії. У репертуарі співачки – твори українських та західноєвропейських композиторів: Я. Степового, К. Стеценка, Н. Нижанківського, В. Матюка, М. Вербицького, Д. Січинського, В. Барвінського, С. Людкевича, М. Колеси, В. Косенка, Л. Ревуцького, М. Мусоргського, Ф. Шуберта, Й. Гайдна, Й.-С. Баха, Р. Вагнера, Г. Вольфа, Р. Штрауса, Г. Малера, К. Дебюссі.

З 1963 р. О. Бандрівська – на пенсії. Співачка дає уроки на дому, упорядковує архів С. Крушельницької, який згодом передала Меморіальному музею у Львові. Багато часу і зусиль вона присвятила відновленню пам'яті про Соломію Крушельницьку та примноженню її слави. Зібрала й зберегла архів співачки, на основі якого був створений Музично-меморіальний музей Соломії Крушельницької у Львові (відкритий в 1991 р.). Є автором багатьох спогадів про видатну артистку, родину Крушельницьких, а також про С. Людкевича, І. Франка, Г. Левицьку, О. Карпатського [9].

Як стверджують Б. Фільц [10, с. 63] та В. Антонюк [2, с. 53], за 56 років своєї успішної викладацької та виконавської діяльності Одарка Карлівна створила власну неповторну вокальну школу. Серед учнів О. Бандрівської – видатні українці, носії особливої вокальної культури у всьому світі. Відмітимо, що серед її вихованців є соліст Віденської опери М. Антонович, якій також є засновником і керівником «Візантійського хору» в Голландії. Рідна Львівська опера засяяла завдяки вихованцям її класу, серед яких Т. Дідик, П. Криницька. Ще назвемо відомих вокалістів, випускників класу О. Бандрівської – Л. Дороніна, Н. Чубарова, сестри Байко, Ія Мацюк, М. Процев'ят, К. Маслій.

Тамара Софронівна Дідик у 1957–1959 рр. працювала в Львівському українському драматичному театрі імені М. Заньковецької та в 1960–1993 рр. була солісткою Львівського театру опери імені Франка. І. О. Бандрівська підготувала з нею ролі Оксани та Одарки (опера «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського); Галі та Наталки («Наталка Полтавка» М. Лисенка); Тетяни («Назар Стодоля» К. Данькевича); Анни («У неділю рано зілля копала» В. Кирейка). Т. Дідик викладає у Львівській консерваторії та зберігає методичні настанови своєї викладачки [4]. Співачка Марія Процев'ят аналізує її принципи роботи над камерно-вокальними творами М. Лисенка: «Пригадую, як зі мною Одарка Карлівна працювала над твором М. Лисенка «Княжна» на вірші Т. Шевченка. Початкові рядки поезії «Зоре моя, вечірняя», які стали народною піснею, можуть сприйматися як опис природи. Але Одарка Карлівна пояснювала, що це не ліричний відступ, а схвильоване звертання до зорі із людською тугою роз'ятреної душевної рани. Найбільший наголос ставила на той епізод, де після фантастичних картин іде мова про людей, де поет з іронією називає їх «добрими», а Лисенко своїми виразовими речитативними інтонаціями смислове навантаження ставить на вокальну партію, що робить цей твір ще більш виразовим і цілеспрямованим» [8, с. 124].

Професійне становлення та педагогічна робота О. Бандрівської віддано Вищому музичному інституту ім. М. Лисенка. Значна частка української

музичної громади після його закінчення мала можливість вдосконалити власну майстерність у кращих навчальних закладах Європи (Відні, Празі, Берліні, Кракові), «повернувшись на батьківщину, вони поповнили викладацький склад інституту. Серед них були такі яскраві постаті як Нестор Нижанківський, Микола Колесса, Галя Левицька, Роман Савицький, Борис Кудрик, Зиновій Лисько» – вказує М. Жишкович [3, с. 5]. Саме в такому високопрофесійному середовищі й відбувалася викладацька діяльність О. Бандрівської протягом 20-х– 60-х рр. ХХ ст., яку вона вдало поєднувала з власною концертно-виконавською та науково-методичною роботою.

На думку О. Бандрівської, камерний співак повинен обов'язково починати з італійської та німецької класики. Це дозволить йому потім розвинути в оперному – більш масштабному напрямі виконавства. Після повернення з Італії, де співачка навчалася в С. Крушельницької, О. Бандрівська поступово почала формулювати власні педагогічні міркування. Метод навчання своєї тітки Соломії вона означила як типовий для італійської вокальної педагогіки – слуховий, емпіричний (з голосу). «Сповідуючи цей метод – пише О. Бандрівська у спогадах, – Крушельницька не любила використовувати теоретичних пояснень, а лише голосом давала приклад того, як треба співати. Для виявлення помилок спершу показувала правильно, а потім імітувала неправильний спів» [9, с. 6]. Безперечно, досконалий голос великої співачки міг бути еталоном звучання, ідеалом – вказують дослідники [3, с. 7]. Ще одним джерелом пізнання виконавської та педагогічної майстерності для О. Бандрівської був шлях приватного асистента на уроках її викладачки С. Козловської. Таким чином, викладачка та виконавиця всотує кращі надбання вокальної педагогіки своїх наставників та сповідує у власній діяльності:

- тісний зв'язок поетичного слова з музикою;
- емісію голосу [11, с. 199];
- об'єднану дихально-звукову опору;
- максимальне використання резонаторів;
- невимушеність та природність процесу співу.

Висновки. У результаті дослідження було встановлено, що видатна представниця львівської виконавської школи – О. Бандрівська залишила цінні методичні настанови. Залишаючи осторонь її фортепіанну галузь, зосередимось на вокальній. Багатий теоретичний спадок складають її наукові праці. Особливо цікавими є міркування щодо стильових особливостей романсової лірики різних європейських композиторів, історичних нарисів та принципів вокальних шкіл різних століть. Це дозволяє зробити практичні висновки щодо видатних українських вокалістів, зокрема, її родички Соломії Крушельницької. Під час навчання в Італії О. Бандрівська з'ясувала особливості професійно-творчого становлення Соломії Крушельницької, а потім ретельно розглянула вплив італійської (Фр. Ламперті) та австро-німецької (Ф. Генсбахер) школи на формування її вокальної манери.

Спостереження та роздуми вокалістки-практика та науковця торкаються найширшого кола проблем, що дозволяє О. Бандрівській теоретично обґрунтувати власну методику навчання співу.

Перспективи подальших досліджень. Любов Кияновська пише: «Вражає різносторонність інтересів і ерудиція Бандрівської, її вільне оперування категоріями естетики, історії музики, філософії, психології, фонетики, акустики, прекрасна орієнтація в методиці навчання співу різних шкіл і епох, порівняння її (методики співу) з засадами інструментальних виконавських шкіл, а також влучність та доречність власних рекомендацій та висновків» (цит. за [3, с. 3]). Видається корисним та перспективним дослідження власної концепції камерного співу О. Бандрівської, яку видатна вокалістка втілила практично у власній виконавській діяльності та науково обґрунтувала у науково-методичних працях [3, с.61–89].

Список використаних джерел

1. Антонюк В. Вокальна педагогіка (сольний спів): підруч. / В. Антонюк – Київ : ЗАТ Віпол, 2007. – 174 с.
2. Антонюк В. Українська вокальна школа: етнокulturологічний аспект: монографія. / В. Антонюк – Київ : Українська ідея, 2001. – 144 с.
3. Бандрівська О. Науково-методичні праці, статті, рецензії / О. Бандрівська; ред.-упор. Р. Мисько-Пасічник; передм. Л. Кияновська; вст. ст. М. Жишкович. – Львів : Априорі, 2002. – 148 с.
4. Дідик Т. Вправи для постановки голосу і розвитку вокальної техніки (на основі уртекстів доцента Львівської консерваторії Одарки Бандрівської / Т. Дідик. – Львів : Край, 2004. – 59 с.
5. Енциклопедія Сучасної України / ред. І. М. Дзюба, НАН України, Наук. т-во ім. Т. Шевченка, Координац. бюро Енцикл. сучас. України НАН України. – Київ : Поліграфкнига, 2003. – Т. 7. – 872 с.
6. Людкевич С. Дослідження. Статті. Рецензії. У 2 т. Т. 2. / С. Людкевич – Львів: Вид-во М. Коць, 2000. – 687 с.
7. Одарка Бандрівська – співачка і педагог // Каталог тематичних виставок музично-меморіального музею Соломії Крушельницької. – Львів, 2008. – С. 47–51.
8. Процев'ят М. Значення творчості М. Лисенка для концертної і педагогічної діяльності Одарки Бандрівської / М. Процев'ят // Наукова збірка Львівської національної музичної академії ім. М. В. Лисенка. – 2013. – Вип. 27. – С. 120–125.
9. Соломія Крушельницька. Спогади. Матеріали. Листування. У 2 ч. Ч. 1. Спогади / Вступ. ст., упоряд. і прим. М. Головащенко. – Київ : Муз. Україна, 1978. – 398 с.
10. Фільц Б. Мирослав Скорик – нащадок старовинного роду галицького роду Савчинських / Б. Фільц // Мирослав Скорик : зб. наук. пр. – Київ, 2000. – С. 57–68.

11. Фрейман Й. Емісія голосу майбутніх учителів / Й. Фрейман // Наук. Зап. Терноп. нац. пед. ун-ту імені Володимира Гнатюка. Серія : Педагогіка. – Тернопіль, 2009. – № 1. – С. 198–200.

References

1. Antoniuk, V. (2007). *Vocal pedagogy (solo singing)*. Kyiv: ZAT Vipol
2. Antoniuk, V. (2001). *Ukrainian vocal school: Ethno-cultural aspect*. Kyiv: Ukrainska ideia.
3. Bandrivska, O. (2002). Scientific-methodical works, articles, reviews // *Naukova zbirka Lvivskoi Derzhavnoi Muzychnoi Akademii im. M. Lysenka [Scientific collection M.Lysenko State Military Academy of Lviv]*, issue 6, p. 147.
4. Dziuba, I. (Ed.) (2007). *Encyclopedia of modern Ukraine*. Vol. 7. Kyiv: Polihrafknyha.
5. Didyk, T. (2004). *Exercises for the Voice and Development of Vocal Technique (based on the Urtexts of Associate Professor of the Lviv Conservatory Odarka Bandrivska)*. Lviv: Krai.
6. Liudkevych, S. (2000). *Research. Articles. Reviews: In 2 Vols. vol. 2.* – Lviv: Vydavnytstvo Kots.
7. ‘Odarka Bandrivska – a singer and a teacher’. (2008) *Kataloh tematychnykh vystavok muzychno-memorialnoho muzeiu Solomii Krushelnytskoi [Catalog of thematic exhibitions of the Musical-Memorial Museum of Solomia Krushelnytska]*. pp. 47–51
8. Protseviat, M. (2013). The significance of M. Lysenko’s creativity for the concert and pedagogical activity of Odarka Bandrivska. *Scientific collection of M.Lysenko National Musical Academy of Lviv*, issue 27, pp.120–125.
9. Golovashchenko, M. (Eds.). (1978). *Solomiya Krushelnytska. Memoirs. Correspondence materials. In 2 Parts, Part 1. Memories*. Kyiv: Muzychna Ukraina.
10. Filts, B. (2000). Myroslav Skoryk, a descendant of the ancient lineage of the Galician family of Savchynskys. *Myroslav Skoryk [Myroslav Skoryk]*, pp. 57–68.
11. Freiman, Y. (2009). The Emission of Voices of Future Teachers. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Seriiia : Pedahohika [Scientific notes of Volodymyr Hnatiuk Ternopil National Pedagogical University. Series: Pedagogy]*, no. 1, pp. 198–200.